

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Ганна ПОБЕРЕЖЕЦЬ

*канд. іст. наук, доцент,
доцент кафедри українознавства та суспільних наук
Миколаївського національного аграрного університету*

Актуальність теми зумовлена посиленням ролі культурної дипломатії в умовах глобалізаційних процесів, інформаційних війн та трансформації гуманітарного простору. Українська мова в цьому контексті постає не лише як засіб міжкультурної комунікації, а й як маркер національної ідентичності та чинник формування позитивного міжнародного іміджу України.

Метою дослідження є аналіз історичного досвіду використання української мови як інструменту культурної дипломатії, а також окреслення сучасних викликів і перспектив її функціонування в міжнародному комунікативному просторі.

Основні аспекти дослідження: мова як бренд: досліджується, як українська мова формує позитивний імідж держави та сприяє ідентифікації України у світі; історичний досвід: висвітлено тяглість використання мовного фактора у зовнішній політиці протягом ХХ–ХХІ ст.; сучасні виклики: акцентовано увагу на протидії російській дезінформації, подоланні наслідків колоніального минулого та популяризації української як мови європейської інтеграції; інструментарій: окреслено роль мережі мовних курсів, діяльності Українського інституту та цифрових платформ у просуванні мови.

Упродовж ХІХ–ХХ ст. українська мова зазнавала системних утисків з боку імперських і тоталітарних режимів, що обмежувало сфери її публічного використання. Водночас саме в умовах заборон вона набула особливого символічного значення, ставши засобом культурного спротиву та самозбереження нації.

Вагому роль у поширенні української мови як елементу культурної дипломатії відіграла діяльність української інтелігенції, еміграції та діаспори. Через освітні, наукові й видавничі проєкти українська мова була представлена в європейському та світовому культурному просторі, сприяючи збереженню національної пам'яті.

У ХХІ ст. українська мова активно функціонує в глобальному інформаційному просторі завдяки цифровим технологіям, міжнародним медіа, перекладацьким ініціативам та освітнім програмам. Повномасштабна війна

росії проти України актуалізувала мовне питання як складову гуманітарної безпеки та інструмент культурної дипломатії.

У сучасних міжнародних відносинах концепція «м'якої сили» (soft power) відіграє не меншу роль, ніж військова чи економічна потужність. Мова в цьому контексті є найфундаментальнішим інструментом. Вона не просто передає інформацію, вона транслює цінності, світогляд та унікальний культурний код нації. Для України культурна дипломатія через мову – це спосіб вийти за межі образу «країни у стані війни» і представити себе як самобутню, сучасну європейську державу. Коли іноземець починає вивчати українську, він автоматично стає амбасадором нашої культури, адже мова відкриває доступ до літератури, музики та історії без посередництва чужих інтерпретацій.

Історія української культурної дипломатії почалася задовго до відновлення незалежності у кінці ХХ ст. Найяскравішим історичним прецедентом є діяльність Української республіканської капели під керівництвом Олександра Кошиця за часів УНР. Симон Петлюра розумів: щоб світ визнав українську державу, він має почути українську пісню. Тріумфальні гастролі з «Щедриком» Миколи Леонтовича стали першою масштабною акцією мовної дипломатії, яка довела суб'єктність України.

Проте за радянських часів українську мову свідомо звужували до рівня «селянського фольклору». У зовнішній політиці СРСР вона використовувалася лише декоративно, щоб створити ілюзію гармонійного співіснування республік. Це сформувало тривалий виклик для сучасності: необхідність доводити, що українська – це мова науки, високих технологій та сучасної філософії, а не лише народних пісень.

Сьогодні українська мова виконує функцію деколонізаційного інструменту. Тривалий час світ дивився на Україну крізь призму російської мови та російських наративів. Популяризація української мови за кордоном – це боротьба за право розповідати власну історію власним голосом. Після 2022 р. інтерес до вивчення української мови у світі зріс у геометричній прогресії. Наприклад, за даними платформи Duolingo, понад 1,3 млн. людей почали вивчати українську як знак солідарності. Це унікальний момент, коли мова стає символом свободи та приналежності до демократичних цінностей. Культурна дипломатія має використати цей імпульс, щоб перетворити емоційну цікавість на сталий інтерес.

Ефективна дипломатія неможлива без інституцій. Створення Українського інституту при МЗС стало проривом у системній промоції мови. Проєкти з відкриття україномовних аудіогідів у найбільших музеях світу (від Лувру до

Колізею) – це не просто зручність для туристів, а маркування української присутності у світовому культурному просторі.

Водночас цифровізація диктує нові правила. Українська мова в сегменті IT, створення локалізацій популярних ігор, розвиток українського сегмента YouTube та TikTok – це сучасні канали дипломатії, які працюють на молодіжну аудиторію. Мова стає «модною» та «технологічною», що є критично важливим для формування привабливого іміджу держави.

Попри позитивні зрушення, залишається низка викликів:

– Нестача україністичних центрів: У багатьох провідних університетах світу україністика досі перебуває у структурі кафедр славістики, де домінують російські студії. Завдання дипломатії – домагатися автономії українських досліджень.

– Ресурсний розрив: Порівняно з British Council чи Goethe-Institut, фінансування українських програм є обмеженим. Це потребує залучення креативного сектору та меценатів.

– Інформаційні війни: Росія продовжує використовувати мовне питання для дестабілізації, тому українська мовна дипломатія має бути наступальною, роз'яснюючи різницю між мовами та культурами на міжнародних майданчиках.

Отже, українська мова є стратегічним ресурсом культурної дипломатії, що потребує системної державної підтримки, активної участі наукової спільноти та цілеспрямованого розвитку у межах міжнародної гуманітарної співпраці. Утвердження статусу української мови за кордоном є ключовим фактором національної безпеки та ефективної інтеграції України в світовий культурний простір. Українська мова сьогодні є найсильнішим елементом нашої ідентичності на міжнародній арені. Вона перестала бути лише внутрішнім питанням і стала питанням геополітичним. Розвиток мережі мовних курсів, підтримка перекладів української літератури та впровадження мови у світові сервіси є запорукою того, що Україну сприйматимуть як рівноправного гравця на світовій культурній мапі. Мова – це наш голос, який має звучати чітко, сучасно та впевнено.

Список використаних джерел:

1. Гакман О. Становлення лінгвістики в руслі філософії та класичної науки // Мультиверсум. Філософський альманах. Київ : Центр духовної культури, 2004. № 44. С. 36–43.
2. Дубовик Н., Шило О. Культурна дипломатія як інструмент міжнародної комунікації України. Молодий вчений. 2023. № 4 (116). С. 72–76.

3. Кулінська Я. Культурна дипломатія України: історія та сучасність. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2021. 312 с.
4. Кушнарьова М. Українська культурна дипломатія під час війни: досвід, проблеми, перспективи. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2023. Вип. 65. С. 132–145.
5. Матвієнко В., Шинкаренко Т. Культурна дипломатія: навчальний посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2011. 190 с.
6. Пересунько Т. Культурна дипломатія Симона Петлюри: «Щедрик» проти «руського мира». Місія Капели Олександра Кошиця (1919–1924). Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2019. 312 с.
7. Розумна О. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи: аналітична доповідь. Київ: НІСД, 2016. 53 с.
8. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей. Панорама новітньої науки. Київ : Основи, 1998. 669 с.
9. Побережець Г., Левченко М., Форостян А. Сучасні соціокультурні процеси в Україні та їх роль у розвитку національної свідомості. Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку : наук. зб. Вип. 47 / упоряд. і наук. ред. В. Г. Виткалов ; редкол.: Г. Чміль, В. Виткалов, П. Герчанівська та ін. ; наук.-бібліогр. редагування наукової бібліотеки РДГУ. Рівне : РДГУ, 2023. 186 с. С. 89–97.